

Tomasz Czapko – doktorant Instytutu Filologii Słowiańskiej UMCS w Lublinie;
Marcin Dziwisz – student 2 roku II stopnia Zakładu Filologii Ukraińskiej UMCS w Lublinie

Recenzja książki «Literatura ukraińska XIX i XX wieku w kontekście europejskim»*

«Literatura ukraińska XIX i XX wieku w kontekście europejskim» jest tomem złożonym z referatów wygłoszonych w trakcie międzynarodowej konferencji naukowej o tym samym tytule, której organizatorem był Zakład Filologii Ukraińskiej Instytutu Filologii Słowiańskiej UMCS. Konferencja ta miała charakter interdyscyplinarny, a w zaprezentowanych referatach z całą mocą odbiła się złożoność i wieloaspektowość poruszanych zagadnień. Okazuje się, iż zaproponowana przez organizatorów konferencji tematyka leży w obszarze zainteresowań naukowców z wielu ośrodków badawczych. Autorzy poszczególnych artykułów reprezentują takie polskie i ukraińskie ośrodki naukowe jak Warszawa, Gdańsk, Szczecin, Lublin, Piotrków Trybunalski, Kijów, Łuck, Lwów, Kirowohrad. Naukowcy z wyżej wymienionych miast zaproponowali organizatorom konferencji prawdziwe bogactwo tematów, obracających się wokół zagadnień literaturoznawczych, translatorskich, lingwistycznych i kulturologicznych. Legenda polskiej ukrainistyki Michał Łeśiów uznał w przedmowie do recenzowanej książki, iż «tom prac zredagowany przez dr Ludmiłę Siryk stanie się jedną z ważnych publikacji w tym zakresie, ponieważ znacznie poszerzy naszą wiedzę o literaturze ukraińskiej i jej miejscu w kontekście europejskim». M. Łeśiów zwraca przy tym uwagę na znamieny fakt, iż znaczna część zamieszczonych w tomie rozpraw odwołuje się do nowych materiałów oraz interpretacji, niejako otwierając określone zagadnienia i zachęcając do dalszych wielorakich badań.

Tom «Literatura ukraińska XIX i XX wieku w kontekście europejskim» ma niewątpliwe znaczenie integracyjne dla środowisk naukowych w Polsce i w Ukrainie. Szczególnie interesujące dla polskiego czytelnika są niewątpliwie referaty, które wprost odwołują się do historycznego współistnienia i trwałych związków między literaturą polską i ukraińską. Zagadnienia takie poruszane są aż w sześciu referatach, choć oczywiście nie tylko w nich znaleźć możemy świadectwa przenikania się polskich i ukraińskich procesów kulturalnych.

Switłana Krawczenko z Łucka przeanalizowała zagadnienia związane z ukraińską poezją, która publikowana była na łamach polskiej prasy międzywojennej (*Українська поезія на сторінках польської літературної преси міжвоєнної: погляди, переклади, критика, с. 139–145*). Prócz przywołania poetów, których utwory publikowane były w polskiej prasie międzywojennej, czytelnik poznaje problemy towarzyszące tworzeniu przekładów literatury ukraińskiej na język polski. Pokrewieństwo obu języków stwarzało możliwość dosyć wiernego przekładu tekstów, niemniej w wielu momentach tłumacz zmuszony był pokonywać kłopotliwe różnice między językami, choćby w sferze akcentologicznej, co nie zawsze dobrze przyczyniało się do odbioru tekstu poetyckiego przez polskiego czytelnika.

Jarosława Szewczuk z Lublina analizuje fenomen polskiej i ukraińskiej «młodej» literatury (*Категорія покоління в українському та польському літературних дискурсах початку XXI століття, с. 139–145*). Pod pojęciem tym rozumie taką literaturę, której przedstawiciele urodzili się w latach 70. XX wieku, a zadebiutowali literacko w drugiej połowie lat 90. Jaskrawymi przykładami takich twórców są Lubko Deresz w Ukrainie oraz Dorota Masłowska w Polsce. Autorka referatu zastanawia się czy istnieją podstawy, by charakteryzować takich twórców jako oddzielną formację pokoleniową i estetyczną w literaturze. Ostateczną odpowiedź na to pytanie może dać według Jarosławy Szewczuk dopiero czas.

Paulina Waszkiewicz-Lewandowska z Uniwersytetu Warszawskiego zbadała obraz Ukrainy w wybranych esejach Jerzego Stempowskiego oraz Jewhena Małaniuka (*Ukraina w eseistyce Jerzego Stempowskiego i Jewhena Małaniuka, s. 147–160*). Okazuje się, iż dzięki rozpatrywaniu ukraińskiej przestrzeni w szerokiej perspektywie kulturowej, humanistycznej i patriotycznej można lepiej zrozumieć prawdziwą tożsamość całej Europy Wschodniej. Zderzenie poglądów obu twórców jest zaś tym ciekawsze, iż dla jednego z nich Ukraina jest małą ojczyzną, a dla drugiego – tą wielką, z czego wypływa szereg rozmaitych konsekwencji w sferze odczuć osobistych.

Hałyna Pechnyk z Uniwersytetu im. Iwana Franka we Lwowie przedstawia zagadnienia związane z przekazaniem stylu pisania Juliana Tuwima w ukraińskich przekładach Hryhorija Koczura (*Юліан Тувім:*

© Czapko T., Dziwisz M., 2012

* Literatura ukraińska XIX i XX wieku w kontekście europejskim / pod red. Ludmiły Siryk. – Lublin, 2008. – S. 245.

інтерпретація Григорія Кочура, с. 161–166). Interesujący zarówno dla polskiego, jak i ukraińskiego czytelnika będzie z pewnością sposób, w jaki Koczur podchodził na przykład do jaskrawej leksyki i licznych neologizmów J. Tuwima.

Anna Choma z UMCS uważa, iż proza historyczna Romana Iwanyczuka jest bogatym źródłem informacji o przenikaniu się kultury polskiej i ukraińskiej (*Zarys tematyki polskiej w prozie historycznej Romana Iwanyczuka, s. 167–176*). Autorka pokazuje jak w twórczości Romana Iwanyczuka odbijają się stosunki społeczno-polityczne w Polsce, Litwie i Ukrainie oraz w jaki sposób pisarz porusza problem złożonych relacji między narodem polskim i ukraińskim.

Maria Bracka analizuje w swoim artykule fenomen tak zwanej szkoły ukraińskiej polskiego romantyzmu (*«Українська школа» польського романтизму – питання національної ідентичності, с. 197–206*). Niezwykłym może się wydać polskiemu czytelnikowi, iż odczuwanie wspólnoty kulturowej było dla tej grupy romantyków czymś nadrzędnym nad tożsamością etniczną czy narodową. Polscy romantycy okazują się być miłośnikami ukraińskiego folkloru, zachwycają się bogactwem i pięknem języka ukraińskiego, niektórzy zaś wprost nazywają go swą mową ojczystą. Maria Bracka przypisuje polskim romantykom umocowanie wartości ukraińskiej ustnej poezji ludowej, znaczące podniesienie jej rangi i udostępnienie jej szerszej europejskiej publiczności.

Jakoże tematyka tomu pod redakcją dr Ludmiły Siryk obraca się wokół europejskiego kontekstu ukraińskiej literatury, to w szeregu artykułów ważnymi tropami, wokół których budowane są rozważania autorów są takie zagadnienia jak europeizacja, ogólnoeuropejskie znaczenie ukraińskiej literatury, ukraińska recepcja zagranicznych pisarzy, punkty styczne literatury ukraińskiej z literaturą innych narodów europejskich.

Roksolana Zoriwczak w swoim artykule odwołuje się wprost do twierdzenia, iż europeizacja, uznanie się za część szerszej wspólnoty kulturalnej, jest ważnym czynnikiem narodotwórczym (*Політико-культурологічна концепція Івана Франка: переклад в Україні як націєтворчий чинник, с. 29–39*). Dlatego właśnie Iwan Franko dokonał nadzwyczaj wielu przekładów, zwłaszcza utworów antycznych i zachodnioeuropejskich. Przybliżenie tego dorobku swym rodakom, związanie go z Ukrainą poprzez ojczyste słowo, było dla Iwana Franki równoznaczne z intelektualnym i moralnym wzmocnieniem swojego narodu.

Innym ukraińskim twórcą, który wykorzystywał doświadczenia artystyczne kultur europejskich, by wpisać Ukrainę w szerszy kontekst kulturowy, był niewątpliwie Pantelejmon Kulisz, dokonania którego charakteryzuje Wasyl Iwaszkiv (*Європейські фольклорні та літературні мотиви у творчості Пантелеймона Куліша 1840-х років, с. 41–52*). Autor przybliży czytelnikowi P. Kulisza jako twórcę, który odczuwał głęboką i zarazem autentyczną potrzebę twórczego wykorzystania literatur i kultur nie tylko narodów zachodnioeuropejskich, ale i słowiańskich. Poprzez odwołania do antyczności Kulisz wprost wpisywał literaturę ukraińską w ogólnoeuropejski kontekst.

Postrzeganie tradycji klasycznej jako niezbędnego czynnika w odniesieniu do kultury ukraińskiej obecne było wyraźnie w poglądach także innego przedstawiciela literatury ukraińskiej – Mykoły Zerowa. Ludmiła Siryk stwierdza, iż przekonania Zerowa o konieczności adaptacji estetyki klasycznej stanowią podstawę jego poglądów na rozwój literatury ukraińskiej (*Микола Зеров про естетично-етичні функції античної літератури, с. 87–97*). Poglądy te są warte uwagi tym bardziej, iż antyczność wykonuje w ukraińskiej kulturze nie tylko funkcję ornamentu, ale bezsprzecznie wpłynęła ona na formowanie typu psychologicznego i mentalności samych Ukraińców. W latach 20. XX wieku, gdy następowało poszukiwanie orientacji kulturalnej Ukrainy, to właśnie Mykoła Zerow był apologetą idei europeizacji literatury ukraińskiej poprzez przyswojenie spuścizny starożytnej Grecji i Rzymu.

Koncepcji europeizacji literatury ukraińskiej poświęcił swoje rozważania również Albert Nowacki z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (*Powrót do źródeł. Mykoły Zerowa koncepcje europeizacji literatury ukraińskiej, s. 79–85*). Po raz kolejny podkreślone zostaje, iż europejska, wyrastająca z estetyki grecko-rzymskiej tradycja kulturalna jest tą, do której zawsze należała i ku której powinna skłaniać się ukraińska literatura.

W trakcie lektury tomu pod redakcją Ludmiły Siryk czytelnik zmuszony zostaje do zadania sobie pytania czy kultura ukraińska zajmuje należne jej miejsce w europejskim, a w konsekwencji także w ogólnoswiatowym procesie kulturowym. Pytanie to okazuje się być nie tylko zamierzonym zagadnieniem z czasów Iwana Franka czy Mykoły Zerowa. Aktualne i uzasadnione jest ono również dzisiaj, zwłaszcza że to właśnie czasy współczesne, jak żadne inne wcześniej, ukazały z całą mocą proeuropejskie dążenia narodu ukraińskiego.

Literatura ukraińska XIX i XX wieku w kontekście europejskim to niewątpliwie bardzo atrakcyjne wydanie naukowe, które powinno zainteresować i zadowolić każdego czytelnika zainteresowanego

kulturą Ukrainy. Daje ona bowiem przyczynek do postawienia sobie wielu ważnych pytań nie tylko odnośnie miejsca literatury ukraińskiej w ogólnoeuropejskim kontekście, ale wręcz w ogóle o miejsce Ukrainy w Europie.